

Nye vilkår for specialevejledning – gode råd til konkret praksis

Af Signe Skov¹

Indledning

Vilkårene for specialevejledningen har ændret sig gennem de seneste år – generelt og på RUC. Specialeforløbet er blevet ramme- og målsat, der er øget fokus på gennemførelstider og frafald, øget fokus på arbejdsmarkedsrelevans, og de studerende er blevet flere og mere forskellige. Det har konsekvenser for vejlederfunktioner og vejledningsindhold.

Vilkår som påvirker vejledningen

- Fokus på gennemførelstider.
- Indførelse af specialekontrakter.
- Fokus på kompetencemål.
- Flere studerende.
- Større forskel i studerendes forudsætninger.
- Fokus på arbejdsmarkedsrelevans.
- Andre specialetyper (fx entreprenørelle, formidlende).

Der findes allerede rigtig megen god speciale- og vejledningspraksis på RUC. Halvdel af studietiden er tilrettelagt som projektarbejde med vejleder som en central sparingspartner for de studerendes undersøge- og skriveprocesser. Dét jeg vil fokusere på i denne artikel, er hvilke konsekvenser det kan have for ens specialevejledningspraksis

---

1 Signe Skov er uddannet fra RUC i dansk og pædagogik og i dag ansat på RUC (UniPæd) hvor hun blandt andet arbejder med akademisk skrivning, vejledning og feedback, eksamensformer, bedømmelseskriterier og læringsmål samt disses sammenhæng med undervisnings- og vejledningsformer, evaluering og uddannelseskvalitet. Tidligere skrivekonsulent på Det Humanistiske Fakultet på Københavns Universitet hvor hun har undervist og vejledt i opgaveskrivning, specialeskrivning, projektstyring og skriveprocesser. Er blandt andet medforfatter til *Specielt om specialer – en brugsbog* (2011), bidragsyder til *Den gode opgave* (2012), har skrevet bogen *Bundne opgaver - hjemmeopgaver og eksamensopgaver på videregående uddannelser* (2008) og står bag udviklingen af *Specialebloggen* (<http://specialebloggen.blogs.ku.dk/>) og to interaktive test i godt akademisk sprog (<http://hum.ku.dk/uddannelser/vejledning/sprogtest/>)

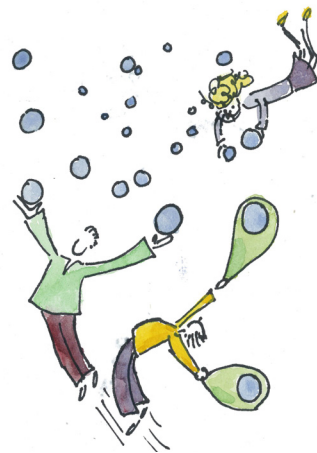
at man som vejleder skal have flere studerende og flere forskellige studerende i genneminden for en bestemt afgrænset tidshorizont uden at sænke de faglige krav til specialet.

Vejledningstyper -> vejlederfokus

Som vejleder både indtager og placeres man i forskellige vejlederfunktioner afhængig af hvilke studerende man sidder over for, og hvor de er i arbejdsprocessen. Vejledningslitteraturen omtaler lidt forskellige typer af vejlederfunktioner, men her følger nogle af de grundlæggende funktioner (efter bl.a. Handall m.fl. 2011 og Rienecker m.fl. 2005):

Vejlederfunktioner

- **Procesvejledning:**
Fokus på lære- og arbejdsproces.
- **Produktvejledning:**
Fokus på den videnskabelige tekst og undersøgelse.
- **Kontrolvejledning og bedømmelse:**
Fokus på niveau, etik, formalia.
- **Ad hoc-vejledning:**
Fokus på hvad de studerende spontant bringer op af problemer.

På RUC hvor de studerende skriver deres projekter i grupper, vil gruppen ofte kunne supplere vejlederens procesfunktion idet gruppen opstiller deadlines for hinanden, udgør autentiske læsere og konkret målgruppe for hinandens tekster, udveksler erfaringer og gode råd i forhold til skrivekriser o.l. Men også produktfunktionen understøttes af gruppen fordi de studerende i gruppen kan bidrage til at kvalificere hinandens tekster og indbyrdes diskutere normerne for videnskabeligt arbejde. Forskning viser at medstuderende bidrager positivt til vejlederens proces- og produktvejledning i form af en mere ligeværdig tilgang til proces- og produktudfordringer (Dysthe, Samara og Westrheim 2006).

I forbindelse med specialeskrivningen vælger mange RUC-studerende imidlertid at skrive alene (84 procent af specialeskriverne på RUC viser tal fra foråret 2013), og det giver vejlederen en anden og mere omfattende rolle. Hvad der kan ligge i denne rolle, vil også blive tematiseret i denne artikel, men først lidt om hvad de RUC-studerende ifølge dem selv og deres vejledere har svært ved i forbindelse med specialeskrivningen.

Udfordringer ved specialeskrivning

Når man spørger specialevejledere på RUC på UniPæds specialevejlederkursus hvad de ser som de studerendes største udfordringer i forbindelse med specialeskrivningen, nævner de fleste helt overordnet at det er de studerendes genrebeherskelse. Vejlederne oplever at studerende har problemer med at skrive akademisk og videnskabeligt og bag ved det at beherske videnskabelige arbejdsmåder. Dette gælder for danske studerende, og det gælder for udenlandske studerende. International forskning i akademisk skrivning viser at netop de studerendes usikkerhed på genrekrav er et udbredt problem på de videregående akademiske uddannelser fra første studieår til ph.d. (Castello og Donahue 2012).

På RUC hvor de studerende møder og skriver inden for en række forskellige faglige discipliner og som sådan møder vejledere med nogle gange meget forskellige tekstnormer, stiller det særlige krav til de studerende om at kunne agere og skifte mellem forskellige arbejds- og tekstnormer. Og det mener jeg, stiller særlige krav til vejlederne om at:

- italesætte fagets og egne tekstnormer over for de studerende,
- løbende sætte eksplicit fokus på de studerendes akademiske skrivekompetence i vejledning og eksamen,
- sikre samarbejde med medvejlederen ved integrerede specialer.

Sidstnævnte giver flere af deltagerne på UniPæds specialevejlederkursus udtryk for kan være en stor udfordring.

Noget af det de studerende angiver som den primære udfordring i forbindelse med specialeforløbet, er skrive- og arbejdsprocessen. Vel at mærke adspurgt *forud* for specialeskrivningsforløbet. Her følger nogle udsagn fra studerende på en specialeworkshop på Institut for Psykologi og Uddannelsesforskning (RUC) adspurgt om hvad de oplever som de største udfordringer i forbindelse med den forestående specialeskrivning:

”At nå afleveringsfristen”, ”At lægge og holde en tidsplan fra dag 1”, ”Ensomhed”, ”Manglende overblik”, ”At lave specialeplan/ugeplan så tiden ikke løber fra mig”, ”Selvdisciplin til at arbejde koncentreret hver dag”, ”Ikke at føle at jeg drukner i teorier og ideer”, ”Manglen på den faglige sparring + indspark fra gruppe-medlemmer når en mur rammes”.

Derudover nævner mange studerende udfordringen med at kunne finde, præcisere og operationalisere en skriveide som af gode grunde også fylder meget i starten af processen.

Sammenfattende kan man sige at behovet for både produkt- og procesvejledning på

specialniveau er stort, og spørgsmålet er hvordan man som vejleder kan prioritere sin vejledningstid, herunder hvad det er vigtigt at sætte fokus på inden for såvel procesvejledningen som produktvejledningen, og hvordan man kan gøre det.

Procesvejledning

Hvad angår processen som tema, mener jeg at det helt overordnet må handle om at sætte procesvejledning fast på dagsordenen til hver vejledning. Det kan være svært fordi det kan gå imod både vejleders og studerendes forventninger om produktet i centrum. Her er hvad jeg vil foreslå procesvejledningen typisk kan tematisere:

Processen som tema i vejledningen

- Vurdere og justere arbejdsprocesplaner.
- Fremlægge og diskutere typiske skriveprocesproblemer.
- Sparring i forbindelse med affektive udfordringer ved store projekter.
- Forventningsafklaring: den studerendes forudsætninger, læringsmål, ambitioner.
- Metasamtale om vejledningen: vejledningens rammer, forløb, funktioner, roller og strategier.
- Evaluere brugen af vejledning og feedback - løbende.
- Evaluere hele vejledningsforløbet - afslutningsvist.

Og her følger nu nogle forslag til hvad man som vejleder konkret kan gøre i forbindelse med nogle af ovennævnte temaer – baseret på min viden og mine erfaringer som skrivevejleder:

Ved problemer med strukturering af arbejdsprocessen

- **I starten af specialeforløbet, foreslå fx:**
  - lav kalenderoverblik over tid til specialet og tid til andre ting,
  - fastsæt milepæle og deadlines,
  - indregn elastik i planlægningen,
  - afsæt tid til omskrivninger og tekstrevision.
- **Undervejs i forløbet, foreslå fx:**
  - opstil realistiske mål også på dagsbasis,

- vær opmærksom på arten af arbejdsopgaver i forhold til egne arbejdsvaner,
- revider planerne løbende,
- brug medstuderende som strukturerende ramme.

Ved skriveprocesproblemer

- **Spørgsmål til undersøgelsen, fx:**
  - kan man se *problemet* i problemformuleringen,
  - er problemformuleringen tilstrækkelig afgrænset,
  - kan man se hvad der skal analyseres og hvordan.
- **Forslag til overblik og fokus, fx:**
  - skriv pointer for hvert delafsnit,
  - skriv overskrifter,
  - skriv foreløbig(e) konklusion(er),
  - lav visuel fremstilling af specialet,
  - brug kartotekskort,
  - fortæl om specialet, brug det mundtlige sprog som indgang,
  - skriv metatekst (skriv om hvad du vil skrive).
- **Forslag til skrivestrategier, fx:**
  - bryd ned i mindre intervaller (tid, sider),
  - sæt skrivemål
  - sæt æggeuret til, hurtigskrivning,
  - være indstillet på at skrive dårligt, se fx se vejleders kladdetekst,
  - skriv i hånden, skriv med en anden skrifttype,
  - skift skrivearbejdsplads, ryk over i sofaen,
  - sæt korte deadlines,
  - giv dig selv belønninger,
  - opsøg feedback,
  - skriv der hvor du brænder mest, skriv fleksibelt i teksten.

Ved manglende motivation

- **Fokuser på specialets relevans, fx:**
  - målgrupper for specialet,
  - anvendelsesmuligheder,
  - formål med specialets undersøgelse,

- væsentlige pointer i specialet,
- slutmål med specialet, fremtidsperspektiver,
- **Fokusér på den studerendes faglige interesser og evne til at klare opgaven, fx:**
  - det spændende i specialet,
  - den studerendes oprindelige interesse i problemstillingen,
  - hvordan arbejdsopgaverne kan afgrænses og nedbrydes i overkommelige dele,
  - styrkerne i det foreliggende speciemateriale.

Vejledningstid brugt på arbejdsprocessen betyder også mindre tid til produktvejledningen, altså teksten og den videnskabelige undersøgelse. Spørgsmålet er hvordan man kan gøre den mere effektiv så ikke det faglige niveau sænkes. Specialegenren er nemlig stadig den samme. Specialets overordnede formål er stadig at undersøge et fagligt, relevant og velafgrænset problem ved hjælp af teorier og metoder og udgøre et sammenhængende og ræsonnerende argument for sin konklusion (Rienecker, Skov og Stray Jørgensen 2011).

Men det er blevet mere påtrængende for studerende og vejleder at overveje sammenhængen mellem specialets problemstilling, og så den tid der er til rådighed. Her nogle bud på hvad jeg mener der er realistisk (her efter Rienecker, Skov og Stray Jørgensen 2011):

Gode råd til speciale skrevet på et halvt år

- Empiri bør være eksemplarisk, selekteret, og til at fremskaffe hurtigt, dvs. et partielt eller relativt lille korpus.
- Teorier/begreber og metoder skal ikke demonstrere breddeviden, men anvendelighed og relevans.
- Det er hensigtsmæssigt at bygge videre på noget man kender i forvejen: tekster, begreber, metoder.
- Det er muligt med lange og dybe analyser, mens det i reglen er urealistisk at lave mange analyser.

Produktvejledning

En mere effektiv produktvejledning ville jeg foreslå kunne være at supplere med nogle andre former for vejledning, fx:

- kollektiv vejledning og

- feedbackgrupper.

Med RUC's nye fælles regler for specialestart er mulighederne for kollektive former for vejledning blevet nemmere, og de studerende kan sættes sammen i grupper afhængig af beslægtethed i metode, teori eller tema.

Men mere effektiv produktvejledning kan også handle om at øge kvaliteten af den individuelle feedback man giver de studerende. Som vejleder bruger man nemlig rigtig meget tid på feedback som derfor også gerne skulle føre til forbedringer af de studerendes arbejde. Men det gør det ikke altid. Noget af det den nyere forskning inden for feedback viser, er at det meste feedback der bliver givet, hjælper de studerende til at se hvad det er de mangler i forhold til hvad det er de skal kunne. Men den hjælper dem ikke nødvendigvis til at kunne handle på det, altså forbedre deres præstationer (Dysthe 2011).

En af årsagerne til studerendes manglende brug af feedback, er ifølge forskningen kvaliteten af den feedback de får. Noget af det der kan gøre feedback mere virksom er (efter bl.a. Irons 2006):

Feedback der fører til forbedringer er:

- Konkret og eksemplificeret (vs. rituel – gælder på ris og ros).
- Begrundet (synlige genrekrav og kvalitetskriterier).
- Prioriteret (mellem proces og produkt og mellem globale og lokale niveauer i teksten).
- Fremadrettet (feedforward).
- Dialogisk, konfronterende (vs. instruerende).
- Rettidig.
- (også) Skriftlig.

En måde at blive klogere på om studerende får det ud af ens vejledning som man tror de får ud af den, er at bede de studerende om efter hver vejledning at skrive et referat af vejledningen og sende den til vejleder. Dette referat kan man så følge op på ved næste vejledningsmøde. Alternativt kan man bruge de sidste ti minutter af vejledningen til den studerendes mundtlige opsamling af hvad han/hun opfatter som de vigtigste pointer i vejledningen.

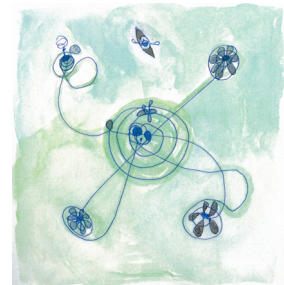
Uanset proces- eller produktvejledning er den vejledning (og undervisning) der fører til mest læring, blandt andet kendetegnende ved deltagelse, dialog, artikulation og selvregulering (Pettersen 2005). Effektiv vejledning er således ikke bare et spørgsmål hvad man vejleder i, men også hvordan.

Vejledningsmodeller

Inden for vejledningslitteraturen opererer man ofte med disse tre forskellige overordnede vejledningsmodeller (se fx Dysthe og Samara 2006):

Vejledningsmodeller

- Undervisermodellen.
- Partnerskabsmodellen.
- Mesterlæremodellen.

De optræder ikke i deres rene form, men varierer blandt andet afhængig af hvad det er for en rolle man ser sig selv i som vejleder – og hvad det er for en rolle de studerende placerer en i, og dermed også sig selv.

Hvor partnerskabsmodellen fastholder ejerskab og ansvar for specialet hos den studerende, er undervisningsmodellen kendetegnet ved at man som vejleder kommer til at overtage og overstyre den studerendes proces og produkt. Undervisermodellen kan for mange vejledere ligge snublende nær fordi det er en rolle man kender, og fordi man føler (og de studerende forventer) at man giver de studerende noget, fylder dem fagligt op så at sige. Derudover kunne man forestille sig at indførelsen af specialekontrakter og læringsmål kunne komme til at understøtte en elevgørelse af de studerende og dermed også skubbe i retning af undervisermodellen.

Så udfordringen for mange vejledere og studerende er, hvordan man fastholder ansvaret hos den studerende. Faktisk er egenansvaret noget de RUC-studerende som udgangspunkt prioriterer som vigtigt når de på specialeworkshops bliver spurgt om hvilke forventninger de har til deres vejleders vejledning. Her nogle typiske udsagn fra en specialeworkshop på Institut for Psykologi og Uddannelsesforskning (RUC) om de studerendes forventninger til vejleder:

Hvilke forventninger har du til din vejleders vejledning?

”Engagement og lysten til at gå ind i min problemstilling”, ”Medrefleksion omkring empiri”, ”Være præcis og komme med konstruktiv kritik”, ”Konkret, lydhør og samarbejdsvillig”, ”Kritisk, kompetence og (men) venlig”, ”Gode samarbejdsevner”, ”Engageret og faglig sparring”, ”Tilgængelig”.

Vejleder som sparringspartner betyder altså en hel del for de studerende, men derudover betyder vejleders viden om den studerendes emne samt evnen til at inspirere også meget for mange studerende. Her følger nu eksempler på hvad partnerskabsvejledning og vejlederen som sparringspartner konkret kan være kendetegnet ved:

Partnerskabsvejledning

- Lyttende mere end talende.
- Dialogisk (fx ”Som jeg ser det, så ... Hvad mener du?”).
- Stiller åbne spørgsmål hvor den studerende får en aktiv rolle og ikke bare er modtager (fx ”Er der noget du gerne vil starte med at sige om det du har sendt mig? ”, ”Hvad tænker du når du skriver følgende ...”).
- Tager udgangspunkt i den studerendes projekt (intention, mål).
- Bruger kladdetekster som naturligt afsæt.
- Vejleder fx i et andet rum end i vejlederens kontor eller sidder ved samme side af bordet som de(n) studerende.
- Evaluerer og metakommunikerer om vejledningen løbende.

Pointen med partnerskabsvejledning er at efterstræbe en mindre asymmetrisk relation med vejleder og studerende hvad angår den studerendes tekst og vejlederforholdet. Pointen er *ikke* at vejleder ikke skal imødegå og konfrontere hvis studerende ikke har forstået eller ikke anerkender fagets kanoniske viden.

Sammenfattende om specialevejledningen kan man sige at særligt to forhold påvirker vejledningens indhold og form, nemlig for det første at specialeforløbet er blevet mål- og rammesat, og for det andet at mange specialeforløb afvikles individuelt på RUC og at medstuderende således ikke er til stede som aktører i hinandens arbejdsprocesser. Det betyder at vejleder får en anden og mere afgørende rolle i de studerendes skrive- og arbejdsprocesser hvilket er vigtigt at forholde sig bevidst og reflekteret i forhold til.

Opsummerende vil mine råd til specialevejlederen være:

- Fasthold ejerskabet for specialet hos den studerende gennem partnerskabsvejledning.
- Sæt vejledningstid af til procesudfordringer og løbende evaluering af vejledningen.
- Prioriter tid til at kunne give konkret, begrundet og fremadrettet feedback.
- Opfordr den studerende til at indgå i feedbackgrupper for at understøtte flerstemighed i forhold til specialeskrivningen – proces og produkt.

Referencer

- Andersen, Hanne Leth og Jensen, Tine W. (2007). *Specialevejledning – rammer og roller*. Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur.
- Boud, David; Cohen Ruth and Sampson, Jane (1999). Peer learning and assessment. In *Assessment and Evaluation in Higher Education*, 24.
- Biggs, John and Tang, Catherine (2007). *Teaching for Quality Learning at University*. New York: Open University Press.
- Castelló, Montserrat and Donahue, Christiane (2012). *University Writing: Selves and Texts in Academic Societies*. Bingley: Emerald Group Publishing Limited.
- Dysthe, Olga; Samara, Akylina & Kariane Westrheim (2006). Multivoiced supervision of Master's students: a case study of alternative supervision practices in higher education. *Studies in Higher Education*, vol. 31, no. 3, pp. 299-318.
- Dysthe, Olga og Samara, Akylina (red.) (2006). *Forskningveiledning på master- og doktorgradsnivå*. Oslo: Abstrakt Forlag.
- Dysthe, Olga (2011). What is the Purpose of Feedback when Revision is not Expected? A Case Study Design in a First Year Master's Programme. *Journal of Academic Writing*, Vol. 1 No 1.
- Handal, Gunnar og Lauvås, Per (2011). *Forskningsveilederen*. Oslo: Cappelens Forlag.
- Irons, Alastair (2006). *Formative assessment and formative feedback*. Red Guides, paper 24, Northumbria University.
- Pettersen, Roar C. (2005). *Kvalitetslæring i høyere utdanning. Innføring i problem- og praksisbasert didaktik*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Rienecker, Lotte; Harboe, Thomas; Stray Jørgensen, Peter (2005). *Vejledning – en brugsbog for opgave- og specialevejlere på videregående uddannelser*. Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur,
- Rienecker, Lotte; Skov, Signe og Stray Jørgensen, Peter (2011). *Spesielt om specialer*. Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur.
- Skov, Signe (2011). *Gennemførelse – hvad skal der til?* <http://hum.ku.dk/underviserportal/gennemfoersel/>